

ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНИХ УМІНЬ ТА НАВИЧОК У МАЙБУТНІХ ПЕРЕКЛАДАЧІВ ЗАСОБАМИ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

УДК 372.8:81`25

О. В. Шупта

О. О. Мацюк

Процеси тотальної інформатизації в Україні вимагають від фахівців будь-якого профілю знання сучасних інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) для ефективного провадження професійної діяльності в умовах інформаційного суспільства. У цьому контексті особливої актуальності набуває проблема формування професійної компетентності перекладачів засобами ІКТ з урахуванням вимог світових стандартів та ринку праці. Вітчизняних і зарубіжних учених не перестає цікавити питання вивчення досвіду використання ІКТ та їх можливостей під час професійної підготовки фахівців, перекладачів зокрема, про що свідчать активні розвідки у цій галузі.

Світоглядні позиції інформатизації навчального процесу розглядаються у працях зарубіжних учених Дж. Велінгтона, Д. Евісона, Д. Чана, Р. Шенка та ін. Можливості використання ІКТ в освітньому процесі аналізують у своїх дослідженнях В. Беспалько, Б. Гершунський, Р. Гуревич, М. Жалдак, Л. Романишина та ін. Використання ІКТ у процесі викладання і вивчення іноземних мов досліджують В. Краснопольський, Л. Морська, Є. Полат, І. Роберт, П. Сердюков та ін. Теоретичні і практичні основи підготовки перекладачів викладено в працях І. Алексеевої, М. Варшауера, Т. Коваль, Л. Латишева, Г. Мірама, Р. Міньяр-Белоручева, П. Ньюмарка, Л. Размжоу, Д. Соєра, А. Чужакіна та ін.

Мета статті – проаналізувати вплив ІКТ на формування перекладацьких умінь і навичок у процесі професійної підготовки майбутніх перекладачів.

Дотримуючись теорії поетапного формування розумових дій та засвоєння навчального матеріалу (В. Беспалько, В. Биков, П. Гальперін, Г. Кедрович,

Н. Тализіна), визначено основні етапи формування професійних умінь і навичок з перекладу й ІКТ та розроблено комплекс завдань для підвищення ефективності цього процесу. З цією метою у навчально-виховний процес впроваджено систему занять із використанням найбільш доступних засобів сучасних інформаційних технологій (робота в мережі Інтернет, програми автоматизованого машинного перекладу, комп'ютерні навчальні програми, програмне забезпечення тощо). Проаналізуємо кожний із зазначених етапів.

На теоретико-практичному етапі передбачається ознайомити студентів з ІКТ і програмними продуктами, пропонуються завдання, які вимагають використання різноманітних засобів, що демонструють можливі шляхи вирішення перекладацьких завдань (використання ресурсів мережі Інтернет: програм GoogleEarth, tripadvisor тощо під час заняття-екскурсії, заняття-подорожі; використання е-енциклопедій, довідників, різноманітних браузерів для підготовки тематичних рефератів; використання програм-тренажерів для відпрацювання фонетичних умінь та навичок розпізнавання і виправлення граматичних помилок (Mister Higgins, Linguist тощо), поповнення лексичного запасу, розвитку образного мислення, пам'яті, уваги. Такі завдання формують уміння, які відповідають переважно репродуктивному рівню, та реалізуються на базі персональних комп'ютерів із використанням пакету програм Microsoft Office 2000 або Microsoft Office XP у середовищі Windows' (98, Millenium, 2000 prof., XP). На цьому етапі спостерігається посилення мотивації у майбутніх перекладачів до професійного зростання засобами ІКТ [1].

Корегувальний етап дослідження передбачає подальше вдосконалення вмінь роботи з електронними словниками, довідниками, енциклопедіями; здійснення перекладу матеріалів ЗМІ за допомогою мережі Інтернет; використання електронної пошти з метою ділового листування, медіа-порталів (наприклад, BBC World Service) для аудіювання і синхронного перекладу іноземних текстів; редагування студентами текстів перекладу, виконаних програмами-перекладачами тощо. На заняттях з курсу "Практика перекладу англійської мови" активно використовується аудіювання іншомовних текстів,

що полягає, насамперед, у тренуванні таких мовленнєвих механізмів: мовленнєвого слуху, промовляння, прогнозування. При цьому ставиться дидактичне завдання: сформувати у студентів уміння долати типові перекладацькі труднощі, які виникають перед перекладачем у процесі трансляції змісту прослуханого тексту або його фрагменту. Метою таких занять було: використання у практиці перекладу одномовних (Stylus, Collins) та багатомовних електронних словників (Lingvo); застосування програм-перекладачів (Socrat, Plaj, РУМП, Promt, Pragma тощо) і врахування їх недоліків та переваг; виправлення лексико-стилістичних помилок машинного перекладу і реферування тексту, що вимагає знань з різних фахових дисциплін. Тексти, які добираються для перекладу, насичено фразеологічними одиницями, безеквівалентною лексикою або ж навмисно пропущеними фразами. Робота з такими текстами вимагає творчого підходу до вирішення перекладацьких завдань. Переклад та пошук студентом правильного варіанту здійснюється за обмежений проміжок часу (метод інформаційної недостатності і часових обмежень) [1].

Активно застосовуються ділові ігри, що забезпечують імітацію професійних ситуацій. Саме моделювання залучає студентів до імпровізації та театралізації професійних ситуацій, стимулює майбутніх перекладачів відійти від шаблонної схеми прийняття рішення, надає змогу усвідомити майбутню професію як таку, що вимагає ґрунтовних знань з фахових дисциплін та ІКТ і вміння творчого підходу до вирішення різних перекладацьких завдань (ситуаційні завдання, ділові ігри, підготовка проєктів) [1; 3].

На цьому етапі завдання, які пропонуються студентам, вимагають застосування студентами набутих знань та вмінь, відкривають шлях до вияву творчості кожної особистості, формують уміння поєднувати знання з різних фахових дисциплін для здійснення адекватного перекладу. Зазначений етап забезпечує реалізацію міжпредметних зв'язків у фаховій підготовці на основі використання ІКТ.

На рефлексивно-закріплюючому етапі студенти повинні використовувати весь арсенал знань і вмінь з фахових дисциплін та ІКТ для самостійного створення власних перекладацьких продуктів (переклад рекламних роликів, слоганів, підготовка презентацій у PowerPoint), що вимагають активізації особистісного потенціалу майбутніх перекладачів, а також використовуються резервні можливості ІКТ (комп'ютерні бізнес-тренінги) для самопідготовки і професійного зростання. Використання засобів ІКТ забезпечує ефективне керування навчальним матеріалом, оскільки засоби мультимедіа передбачають одночасне використання графіки, анімації, відео сюжетів, звуку, що полегшує сприйняття інформації та сприяє її кращому засвоєнню й уможливорює самостійне її опанування. На цьому етапі актуалізується самостійна навчально-пізнавальна діяльність студентів, оскільки самостійна робота становить основу професійної діяльності перекладача [1].

Сучасний ринок програмних продуктів пропонує безліч комп'ютерних програм для вивчення англійської мови, але їх використання не може вирішити всіх тих завдань щодо знань, умінь та навичок, які ставляться перед фахівцями з перекладу. Для досконалого опанування фонетичної і граматичної структури іноземної мови, що вивчається, поповнення лексичного запасу активно залучаються мультимедійні навчальні програми, електронні енциклопедії та словники тощо.

Подамо приклади завдань, які найчастіше використовуються під час роботи з комп'ютерними навчальними програмами як на практичних заняттях, так і під час самостійної роботи студентів та, на наш погляд, є найбільш ефективними.

Практичне заняття: “Практична фонетика англійської мови” 1 курс (комп'ютерні навчальні програми “Mister Higgins”, “How Now Brown Cow” тощо).

Завдання 1: прослухати діалог, дати відповідь на запитання викладача для перевірки розуміння змісту.

Завдання 2: прочитати слова з діалогу, намагаючись максимально наблизити показники вимови свого графіка з графіком вимови диктора (тренування вимови, відпрацювання уміння сприймати на слух).

Завдання 3: відпрацювавши слова на вимову, прочитати діалог, максимально дотримуючись ритму і мелодики англійського речення (імітація мелодики).

Завдання 4: проінтонувати діалог, дотримуючись правил вживання інтонації в різних типах англійського речення (обґрунтувати свій вибір).

Завдання 5: прочитати англійські приказки, дотримуючись правил читання довгих та коротких голосних; перекласти англійські приказки на українську мову, запропонувати можливі еквіваленти.

Завдання 6: прочитати англійські скоромовки, дотримуючись чіткості вимови; прочитати англійські скоромовки на швидкість, не спотворюючи вимову.

Завдання 7: а) записати слова за диктором; б) записати транскрипцію слів, які читає диктор.

Завдання 8: (робота в групі) диктор читає коротке, просте речення (наприклад, з діалогу), а студент, повторюючи його, додає одне слово, що підходить за змістом. Кожний наступний студент промовляє все речення попереднього студента і додає своє слово (увага, пам'ять, активізація вокабуляру, швидкість реакції, творчість) [2].

Такі комп'ютерні навчальні програми оцінюють досягнення студентів, забезпечуючи тим самим об'єктивність оцінювання, надають можливість вибирати власний темп опанування знань та траєкторії руху залежно від рівня сформованих комунікативних і перекладацьких умінь та навичок, забезпечуючи індивідуалізацію і диференціацію навчання.

Практичне заняття: “Практика перекладу англійської мови” 3 курс (удосконалення вмінь здійснення порівняльного перекладу матеріалів ЗМІ за допомогою мережі Інтернет).

Метою цього заняття є здійснення та вдосконалення вмінь порівняльного перекладу студентами за допомогою використання двомовних (багатомовних) сайтів електронних засобів масової інформації. Студенти отримують завдання знайти публікацію на іншомовному сайті електронної газети і здійснити її переклад, порівняти переклад з оригіналом, який подається на багатомовному сайті, та проаналізувати власний текст, прокоментувати й обґрунтувати застосування лексичних і граматичних трансформацій. При цьому студент повинен самостійно здійснити аналіз допущених ним помилок (самокорекція, самоконтроль), зупинитися на труднощах, що виникають під час перекладу ідіом, професійної та спеціальної лексики тощо, і пояснити їх шляхи вирішення. Переклад статей здійснюється за обмежений проміжок часу зі словниками на початковому етапі та без використання словників на завершальному (метод часових обмежень) [2; 5].

Практичне заняття: “Практика перекладу англійської мови” 3 курс (використання медіа-порталів для аудіювання і синхронного перекладу іноземних текстів).

Метою цього заняття є вдосконалення навичок сприйняття на слух невідомої студенту інформації іноземною мовою в реальному режимі часу. Такі завдання не передбачають використання довідкової літератури або словників, що і відбувається в реальних професійних ситуаціях, та не вимагають попередньої підготовки. Майбутній перекладач повинен бути готовим здійснювати послідовний або синхронний види перекладу, реферувати текст без підготовки. Такі завдання розвивають здатність одночасно утримувати в пам'яті іноземний текст, думати і відтворювати почуте засобами рідної мови (тренують пам'ять, увагу) [2; 5].

Практичне заняття: “Практика перекладу англійської мови” 3 курс (редагування студентами текстів перекладу, виконаних програмами-перекладачами).

Метою цього заняття є використання у практиці перекладу автоматичних програм-перекладачів (PROMT 98, ПАРС, Socrat, Plaj, РУМП, Promt, Pragma

тощо) для відпрацювання вмій та навичок бачення і виправлення граматичних, лексико-стилістичних помилок, допущених під час машинного перекладу та подальшого редагування тексту перекладу. Студенти повинні знати переваги і недоліки зазначених програм-перекладачів, враховувати їх та пам'ятати, що переклади, здійснені застарілими програмними продуктами, потребують ретельнішого опрацювання з боку перекладача, а використання новітніх версій (Pragma 7, GoogleПереводчик) вимагає лише незначної корекції. Під час практичних занять набір і редагування тексту здійснюється засобами текстового редактора MS Word з використанням студентом наявних у редакторі засобів перевірки орфографії та лексичних помилок. Процес виправлення помилок машинного перекладу здійснюється за обмежений проміжок часу (метод інформаційної недостатності і часових обмежень) [2; 5].

Після проведення таких навчальних занять студенти оцінили потенціал ІКТ та змінили ставлення до їх застосування у майбутній професійній діяльності, з'явився інтерес до використання досягнень сучасної техніки й ІКТ у професійному навчанні. Студенти переконалися, що ІКТ можуть полегшувати роботу перекладача, здійснювати більш точний переклад, заощаджувати час.

Під час практичних занять з майбутніми перекладачами створювалися такі творчі ситуації, які вимагали використання резервних можливостей ІКТ. Саме моделювання таких ситуацій стимулює студентів відійти від шаблонної схеми прийняття рішення, вимагає творчого підходу до вирішення різних перекладацьких завдань.

Особливістю моделювання комунікативних ситуацій для професійно орієнтованого навчання є те, що викладач повинен пропонувати такі навчальні ситуації, які є професійно цінними для студента, задовольняють його пізнавальний інтерес з фахового спрямування підготовки у вищому навчальному закладі, але й водночас надають змогу розкрити та реалізувати іншомовну комунікативну компетенцію, тобто їх уміння реалізувати такі комунікативні наміри, як розпочати і вести бесіду, правильно висловити й аргументувати свої погляди на ту чи іншу проблему, поцікавитися

інформацією, уточнити факти або дані, попросити в чомусь допомогти чи запропонувати свою допомогу тощо. Для цього студенти повинні мати навички професійного етикету, сформувати в себе відповідні риси характеру чи ментальності, притаманні представникам ділових кіл тієї країни, з якою ведуться переговори, а також розуміти правила і норми поведінки загальнолюдського спілкування та дотримуватися їх [3].

Приклади ситуацій, що відповідають творчому рівню:

1. Відповісти на лист-запит і надіслати бізнес-партнерам детальний прайс-лист та каталог з новою продукцією (використання графічного редактора, e-mail, програми Paint).

2. Скласти іноземною мовою привітання групі іноземних туристів, які завітали на підприємство, і провести ознайомчу екскурсію (наприклад, по швейній фабриці).

3. Зателефонувати бізнес-партнеру, домовитись про зустріч, запропонувати ознайомитись з новою продукцією і запросити на виставку, де будуть подані нові зразки (максимальна чіткість та інформативність висловлювань).

4. Скориставшись е-поштою, надіслати бізнес-партнерам запрошення з приводу відкриття нового торгового комплексу, вказати час та адресу (використання графічного редактора, e-mail, програми Paint для створення художньої листівки).

5. За допомогою ІКТ підготувати слайди для презентації нової продукції підприємства (робота у PowerPoint).

6. Підготувати презентацію зі звуковим супроводом (робота у PowerPoint).

7. Підготувати рекламу будь-якої продукції чи фірми; придумати слоган; забезпечити звуковий супровід (студент може обирати продукцію самостійно за власним бажанням; використання графічного редактора, e-mail, програми Paint) [2].

Використання подібних творчих ситуацій сприяло переходу від навчальної діяльності студентів у навчально-творчу. Такі умови сприяли стимулюванню творчих здібностей особистості студента, його власного потенціалу, а тому можуть розглядатися як чинник інтенсифікації навчально-творчої діяльності майбутніх фахівців з перекладу.

Наведемо приклади декількох практичних вправ творчого характеру з перекладу, виконання яких сприяє розвитку гнучкості мислення, образної пам'яті, уваги, оригінальності при виборі адекватного еквівалента перекладу, рішучості та вміння швидко реагувати в різних проблемних ситуаціях.

1. Вправа на розвиток навичок контекстуальної здогадки.

Пропонується прослухати текст зі звуковими дефектами або під час прослуховування епізодично вимикається звук. Пропускається 2–3 слова. Студенти повинні відтворити пропущені елементи тексту (метод інформаційної недостатності). Студенти мають бути готовими до подібних ситуацій, адже під час синхронного або послідовного перекладу перекладач не завжди може все почути. Такі вправи є особливо цінними, оскільки вчать майбутнього перекладача швидко реагувати у мовній ситуації, вловлювати суть висловлювання, замінивши пропущені фрагменти лексичними одиницями, близькими за змістом [2; 5].

2. Вправа на розвиток навичок компресії.

Для таких вправ студентам пропонувалися тексти інтерв'ю, газетні статті, де їм потрібно замінити виокремлені словосполучення словом або ж коротким словосполученням, а також здійснити лексико-семантичні перетворення, які несуть вторинну інформацію. Переклад передбачає скорочення обсягу поданого матеріалу. Вимагається максимальна стислість та інформативність висловлювань. Виконання таких завдань формує навички компресії. На першому етапі робота виконується письмово з використанням електронних словників, а після виконання завдання застосовуються програми для редагування перекладу [2; 5].

3. Вправа на вміння розрізняти семантичний зміст висловлювань від прагматичного.

1) пропонується перекласти “крилаті вирази”, цитати, афоризми іноземною мовою, частина яких – вислови, зміст яких потрібно розуміти в переносному значенні. Для перевірки адекватності перекладу використовуються електронні словники;

2) пропонується прослухати короткі тексти (4–5 речень) з фразеологізмами. Необхідно передати зміст тексту, замінивши фразеологізми простими словосполученнями;

3) необхідно прослухати короткі тексти (4–5 речень) без фразеологізмів. Передати зміст, застосовуючи образну фразеологію [2; 5].

Під час виконання запропонованих вправ для перевірки адекватності перекладу використовуються електронні словники.

4. Вправа на вміння вибрати оптимальний варіант перекладу.

Студентам подається оригінал тексту і декілька варіантів його перекладу. Потрібно порівняти запропоновані варіанти перекладу, оцінити їх з огляду їх адекватності, взяти все найкраще з різних перекладів та скласти його оптимальний варіант. Якщо жоден із варіантів не задовільняє, студент може запропонувати свій варіант. Після виконання завдання використовуються програми для перевірки адекватності перекладу [2; 5].

5. Потрібно повторювати текст синхронно з диктором, намагаючись максимально наблизити вимову і мелодику англійського речення до оригіналу. Відпрацьовується швидкість реакції, артикуляція, мелодика іншомовного тексту, вміння передбачити наступне слово висловлювання.

6. Студентам пропонується синхронний повтор певного висловлювання з відставанням на 4–5 слів за диктором. Відпрацьовується вміння одночасно сприймати текст на слух, утримувати в пам'яті висловлювання та відтворювати почуте засобами мови перекладу.

7. Пропонується фрагмент фільму, в якому прослуховується текст оригіналу та текст перекладу. З такими звуковими дефектами необхідно

вловлювати зміст англійських висловлювань і перекладати його, незважаючи на український переклад. Відпрацьовується вміння концентрувати та зосереджувати увагу на потрібному тексті, оскільки перекладач серед учасників комунікативного акту повинен чути і сприймати текст того, кого він перекладає [2].

8. Під час перегляду фільму із субтитрами викладач вимикає звук, студенти можуть читати текст. Після перегляду декількох фрагментів, трансляція призупиняється і студенти повинні українською мовою передати зміст. Процедура повторюється так, що кожен студент декілька разів (але не послідовно: ефект неочікуваності) передає зміст висловлювання. Відпрацьовується вміння швидкочитання, яке необхідне для “перекладу з аркуша” [2; 5].

9. Вправа на формування вміння керувати своєю увагою та на розвиток образної пам’яті (“Лінгвокраїнознавство англомовних країн”).

Студентам пропонується переглянути фотографії (слайди) визначних місць США та Великої Британії (пам’ятники, музеї, собори, адміністративні будівлі тощо). Потрібно: 1) ідентифікувати об’єкти і назвати, що саме зображено; 2) розмістити об’єкти у тій послідовності, в якій вони подавались на екрані.

10. Вправа на розвиток пам’яті, уваги, швидкості реакції.

На слайдах, підготовлених викладачем (робота з програмою PowerPoint), написано слова, які потрібно відтворити: а) усно (у будь-якій послідовності); б) письмово (у будь-якій послідовності); в) усно (у такій послідовності, як подавалося на слайдах); г) письмово (у такій послідовності, як подавалося на слайдах) [2].

Для перевірки знань студентів нами було розроблено комплекс тестових завдань з дисциплін “Лінгвокраїнознавство англомовних країн” (1 курс), “Практика перекладу англійської мови” (3 курс). Тести для самостійної роботи мали еталони-відповіді, що надавало студентам можливість після виконання

вправ порівняти власний варіант перекладу з еталоном. Оцінювання студентів здійснювалось за допомогою контролюючих програм.

На всіх курсах вирішувалося завдання опанування теоретичних знань та практичних умінь і навичок з перекладу та ІКТ.

Отже, використання комп'ютерних навчальних програм і програмного забезпечення у процесі професійної підготовки майбутніх перекладачів забезпечує: мотивацію навчально-пізнавальної діяльності; максимальну комфортність, відповідність темпу навчальної діяльності індивідуальним особливостям студентів; автоматизацію контролю результатів навчальної діяльності, що надає можливість підвищити об'єктивність оцінювання, якісно та швидко перевірити рівень знань, умінь і навичок студентів з навчального предмета; можливості самоосвіти, поглиблення власних знань у конкретній предметній галузі; поетапне формування перекладацьких знань та вмінь, а також професійних якостей; письмове й усне спілкування з носіями мови.

Послідовне та систематичне застосування ІКТ створює умови для ефективного забезпечення необхідного рівня професійної компетентності майбутніх перекладачів, що відповідає світовим стандартам і ринку праці.

Проведений аналіз не вичерпує всіх аспектів зазначеної проблеми. Вважаємо, що перспективними напрямками подальших досліджень є вдосконалення професійної підготовки фахівців з перекладу за рахунок використання комп'ютерних симуляцій та вивчення їх впливу на ефективність цього процесу.

Список використаної літератури

1. Мацюк, О. О. Формування професійної компетентності майбутніх перекладачів засобами інформаційно-комунікаційних технологій : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.04 “Теорія і методика професійної освіти” / О. О. Мацюк. – Хмельницький, 2011. – 20 с.

2. Мацюк, О. О. Формування професійної компетентності майбутніх перекладачів засобами інформаційно-комунікаційних технологій : дис. ... кандидата пед. наук : 13.00.04 / Мацюк Олена Олександрівна. – Тернопіль, 2011. – 165 с.

3. Морська, Л. І. Моделювання мовленнєвих симуляцій для формування вмінь іншомовного професійно орієнтованого спілкування [Електронний ресурс] / Л. І. Морська, Л. В. Черній. – Режим доступу : http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Vchu/№163/№163p131-136.pdf.

4. Сахневич, І. Умови ефективної організації самостійної роботи із вивчення іноземної мови майбутніми технічними перекладачами в позааудиторний час / І. Сахневич // Вища освіта України. – 2008. – № 3. – С. 48–55.

5. Шупта, О. В. Інформаційний підхід до підготовки студентів-перекладачів / О. В. Шупта // Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми : зб. наук. праць / редкол. : І. А. Зязюн (голова) та ін. – К. ; Вінниця : ДОВ Вінниця, 2004. – Вип. 5. – С. 721–726.

Рецензент: доктор педагогічних наук, професор Романишина Л. М.